

แบบสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านภาษาและวรรณกรรม ประจำปี ๒๕๖๙

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล

๑. ชื่อผู้ให้บริการข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อ - สกุล นายปัจจุ ดาเวส อายุ ๖๖ ปี
ชื่อกลุ่ม -

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓-๔๗๐๖-๐๐๑๒๕-๓๐-๑ ปี พ.ศ. เกิด ๒๕๐๒

๓. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๕ ตำบล ปลาไหล
อำเภอ วาริชภูมิ จังหวัด สกลนคร รหัสไปรษณีย์ ๔๗๑๕๐
โทรศัพท์มือถือ E - mail :

ตอนที่ ๒ องค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

โปรดกรอกข้อความในช่องว่าง และทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ☐ ของแบบสำรวจ

ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน

๔. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน (เลือกได้เพียง ๑ ข้อ)

- ☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม
- ☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม
- ☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรม
- ☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทย
- ☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปกรรม
- ☒ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม
- ☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ

๕. สถานการณ์คงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมในปัจจุบัน (เลือกได้เพียง ๑ ข้อ)

- ☐ เสี่ยงต่อการสูญหายใกล้ขาดผู้สืบทอด
- ☒ มีผู้สืบทอดและปฏิบัติอยู่
- ☐ มีการปฏิบัติสืบทอดโดย

๖. การได้มาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม (เลือกได้เพียง ๑ ข้อ)

- ☐ สืบทอดจากบรรพบุรุษ
- ☐ เจ้าของภูมิปัญญาเอง/คิดค้นขึ้นมาใหม่
- ☒ พัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาเดิม

๘. ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม (เลือกได้มากกว่า ๑ ข้อ)

๙. การเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม (เลือกได้มากกว่า ๑ ข้อ)

๑๐. ประวัติความเป็นมา จุดเด่น เกล็ดขนที่โดดเด่นเฉพาะพื้นที่ และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น...

การสวดมนต์ เป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่งซึ่งปราชญ์โบราณอีสานได้คิดขึ้น เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่คน และเสริมศรัทธาแก่บ้านเรือน ล้อเลื่อน เกวียน วัว รถ เป็นต้น เป็นการรวมศรัทธาแห่งโคตรทรัพย์ ดังคำที่ท่านพระศรีมั่งคณาเถระ กล่าวไว้ว่า "สิริโกคานมาสโย" แปลว่า ศรัทธาเป็นที่มารวมแห่งโคตรสมบัติการสวดมนต์ หรือ การทำพิธีเชิญขวัญ เป็นพิธีกรรม อย่างหนึ่ง ที่คนโบราณอีสานทำกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และทำกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เวลาที่มีแขกผู้มีเกียรติมา เยือนถึงถิ่น คนอีสานจะให้การต้อนรับด้วยการเลี้ยงข้าวปลาอาหาร อาจจะด้วยอาหารการกินตามมีตามเกิด ไม่ได้ เอร็ดอร่อยเลิศเลอนัก แต่ก็เกิดจากความตั้งใจจริงในการต้อนรับ นอกจากการเลี้ยงดูแล้วก็ให้ที่หลับที่นอน และสวดมนต์ ให้ การสวดมนต์ให้เป็นการแสดงออกซึ่งความรัก เคารพและนับถือตัวขวัญ ก็คือตัวคนเรา ในตัวของคนแต่ละคนนั้น พระพุทธเจ้าสอนว่า มีของสองสิ่งรวมกันอยู่ ของสองสิ่งนั้นคือ ร่างกายและจิตใจ ร่างกายมีแข็งขา หูตา เป็นต้น เรา มองเห็นได้ ส่วนใจไม่มีรูปร่างมองไม่เห็น แต่มันมีอยู่ในร่างกาย ถ้าร่างกายปราศจากใจเมื่อไรก็จะถูกเรียกว่า ผี ร่างกาย และจิตใจนี้พระพุทธเจ้าสอนว่า "ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว" ใจเป็นผู้สั่ง ร่างกายเป็นผู้ทำ เมื่อใจสั่งในทางที่ดี ร่างกายก็ ทำในสิ่งที่ดี การสวดมนต์ก็คือ ยกย่องจิตใจให้ทำความดีความชอบ ทั้งในด้านศีลธรรม จารีตประเพณี และศิลปวัฒนธรรม พิธีทวนพระขวัญสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งเสด็จเมืองอุบลราชธานี

๑๑. รายละเอียดขั้นตอนและวิธีการของภูมิปัญญาท้องถิ่น

พาว์ว

พานบายศรีสู่ขวัญ คือ ภาชนะที่จัดขึ้นเพื่อเรียกเอาขวัญ จะเล็กหรือใหญ่ก็ได้ สมัยโบราณใช้พาโตกที่ทำด้วยไม้หรือทำด้วยทองก็ได้ เดี่ยวมีได้กหลายกหรือไม่มีจึงหันมาใช้พานแทน จะใช้พาขวัญ ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้นหรือ ๙ ชั้นก็ได้แล้วแต่ความต้องการของเจ้าภาพ หรือความสำคัญของแขกผู้มีเกียรตินั้น มีประเพณีนิยมตั้งเครื่องบูชา คือ บายศรีหรือขันหมากเบ็งซ้ายขวา (ทั้งนี้แล้วแต่ท้องถิ่น) ในพาขวัญจะใส่ข้าวสาร ถั่วเขียว ถั่วดำ ถั่วลิสง ข้าวต้ม ขนุน กล้วย ฝรั่ง แอปเปิ้ล น้ำอบน้ำหอม ดอกไม้ ใส่ตามยอดบายศรี ฝ่ายแขกแขวน (เส้นด้ายนี้กะให้เพียงพอแก่คนที่มาร่วมในงาน ที่เหลือจะเอาไป

ผูกแขนให้ลูกหลานที่บ้านก็ได้ เทียนชอบหัว ๑ เล่ม เทียนค่าคิง ๑ เล่ม (ความยาวช่วงตัว จากเอวถึงไหล่) ไขไก่ต้ม เท้า
จำนวนผู้รับการสู่ขวัญ (ถ้า ๓ คน ก็ ๓ ฟอง) เทียนมงคลตั้งบนจอม หรือยอดพาขวัญ ค่ายบูชาขวัญให้ใส่ในชวยไว้ที่
ยอดบายศรี [อ่านเพิ่มเติม : การทำพานบายศรี] ก่อนประกอบพิธีให้เอาค้ายบูชานี้มา ผูกแขนหมอสูตร (ปัจจุบันเรียก
พ่อพรหมณ์ ซึ่งไม่ถูกต้องนัก) ก่อน (เมื่อสูตรขวัญแล้ว บางคนก็ให้ค่าตอบแทนอีกต่างหาก บางคนก็ให้ค่าค้าย บูชา
แล้วก็แล้วไป สำคัญอยู่ที่ค่าค้ายบูชาจะต้องให้ ไม่ให้ไม่ได้ ส่วนค่าตอบแทนนั้น เป็นเรื่องน้ำใจ ของผู้เชิญพรหมณ์
สูตรขวัญจะให้ก็ได้ ไม่ให้ก็ได้) การเข้าสู่พาขวัญผู้รับการสู่ ขวัญนั้นให้นั่ง ผืนหน้าไปทางทิศที่ราศีประจำวันตั้งอยู่ จึง
จะเป็นมงคล ราศีประจำวันตั้งอยู่นั้น ดังนี้

วันอาทิตย์ ราศีอยู่ทิศ ปัจฉิม

วันจันทร์ ราศีอยู่ทิศ พายัพ

วันอังคาร ราศีอยู่ทิศ บุรพา

วันพุธ ราศีอยู่ทิศ อุดร

วันพฤหัสบดี ราศีอยู่ทิศ อีสาน

วันศุกร์ ราศีอยู่ทิศ ทักษิณ

วันเสาร์ ราศีอยู่ทิศ อาคนย์เมื่อนั่งแล้วให้ประนมมือไปทางทิศหัวใจเป็นอยู่ ถ้าไม่รู้ให้พรหมณ์ในพิธีบอก
หัวใจนั้น อยู่ประจำทิศต่าง ๆ ดังนี้

วันอาทิตย์ หัวใจเป็นอยู่ทิศ อุดร

วันจันทร์ หัวใจเป็นอยู่ทิศ ทรี

วันอังคาร หัวใจเป็นอยู่ทิศ อีสาน

วันพุธ หัวใจเป็นอยู่ทิศ บุรพา

วันพฤหัสบดี หัวใจเป็นอยู่ทิศ อาคนย์

วันศุกร์ หัวใจเป็นอยู่ทิศ พายัพ

วันเสาร์ หัวใจเป็นอยู่ทิศ ทักษิณ

จำง่าย ๆ ว่า ทิธยอุ จันทรห่อ คารอิ พุณฺณ พหฺสอา ศุภฺรพา เสาร์ทัก ประนมมือไปทิศทาง หัวใจเป็นอยู่ ทำให้

เกิดมงคลแล

วันเวลาสู่ขวัญ

การสู่ขวัญไม่เลือกกาลเวลา จะทำเวลาไหนที่เห็นว่าเหมาะสมก็ได้ จะสู่ขวัญให้เด็กหรือผู้ใหญ่ ไพรผู้ดี มีหรือจน
ก็ได้ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็สู่ขวัญให้เพื่อให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เวลาได้ยศได้ตำแหน่งก็สู่ขวัญ เพื่อให้เจริญรุ่งเรืองใน
ยศฐาบรรดาศักดิ์ เวลาไปทำมาค้าขายได้เงินทองข้าวของมาก็สู่ขวัญให้ เพื่อให้มีศรีสุขต่อไป คนอีสานจึงเกี่ยวข้องกับ
กับการสู่ขวัญในทุกกรณี งานของคนอีสานที่ทำมากที่สุด สืบเปลี่ยนน้อยที่สุด และได้กำไรมากที่สุด ก็มีการสู่ขวัญนี้
อย่างหนึ่งการสู่ขวัญนี้ไม่นิยมทำเฉพาะในวันจันและวันเดือนดับ (ข้างแรม) นอกนั้นไม่ห้าม การสู่ขวัญมักทำในเวลา
กลางวัน แต่ตอนเย็นหรือกลางคืนก็เห็นมีการทำอยู่ จึงไม่สำคัญเรื่องกลางวันกลางคืน แต่ให้เริ่มเวลาเป็นมงคลเท่านั้นก็
พอ เวลาเป็นมงคลนั้นให้ดูในหมวดว่าด้วย ฤกษ์ยามยามดี แล้วให้ถือปฏิบัติตามนั้นอย่างเคร่งครัดการสู่ขวัญ สมัย
โบราณผู้ที่จะสูตรขวัญต้องมีหนังสือสูตรขวัญที่เป็นหนังสือโบราณ จารด้วยตัวธรรมหรือตัวอักษรไทยน้อยไปด้วย เวลา
จะสูตรก็กางหนังสือออกเหมือนกับพระเทศน์ สมัยนี้หมอสูตรขวัญอาจจะไม่มีหนังสือโบราณแล้ว อาจเป็นการจดบันทึก
ลงในสมุดกระดาษธรรมดา หรือบางคนก็ว่าด้วยปากเปล่าอย่างชำนาญ

พิธีบายศรีสู่ขวัญแบบอีสาน

บุพกิจที่ควรทำก่อนสู่ขวัญก่อนที่จะทำการสู่ขวัญนั้น ให้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

เชิญผู้รับการสู่ขวัญ จดรูปเทียนบูชา

กราบพระ ขอโอกาสก่อนค่อยสูตร (ถ้าพระอยู่นั้น)

ซึ่งด้ายมงคลระหว่างพาชั่วญกับผู้รับการสู่ขวัญและญาติ ถ้าไม่มีก็ไม่ต้องใช้ ให้จับพาชั่วญ และจับเสื้อหรือ
อะไรต่อ ๆ กันไป โดยให้เริ่มจับตอนสูตรขวัญ ตอนอื่นนอกนั้นให้นั่งประนมมือ การจับพาชั่วญให้เอามือขวาจับ

อัญเชิญเทวดาหรือชุมนุมเทวดา ด้วย คาถา เทวดาในศาสนาพุทธมี ๓ จำพวก คือ สมมติเทวดา ได้แก่
พระราชมหากษัตริย์และพระราชาธิปไตยอุบัติเทวดา ได้แก่เทวดาจำพวกรุกขเทวดา ภูมเทวดา บรรพตเทวดา อากาสัญญ
เทวดา วิสุทธเทวดา ได้แก่พระอรหันต์ เทวดา ๓ เหล่าดังกล่าวมา ท่านเป็นผู้มีบุญบารมีมาก ก่อนจะทำพิธีสู่ขวัญเรา
เชิญท่านเหล่านั้นมา เพื่อคุ้มครองป้องกันและขอให้ประสิทธิ์ประสาทความร่มเย็นเป็นสุข และความเป็นสิริมงคลแก่ท่าน
เริ่มสูตรขวัญ บอกให้ลูกหลานทุกคนนั่งประนมมือไว้ก่อน จนถึงคำว่า ศรี ศรี... จึงให้จับ พาชั่วญ
วิดฟาย (พรมน้ำมนต์โดยพ่อพราหมณ์)

๑๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของท่านมีการรับรองทางวิทยาศาสตร์หรือทางกฎหมายหรือไม่

ตัวอย่างเช่น เลขสารบบอาหาร (เครื่องหมายอย.), เลขทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, เลขทะเบียน GAP/GMP เป็นต้น

☒ ไม่มี

☐ มี

๑๓. ข้อมูลผู้รวบรวมข้อมูล

ชื่อ-นามสกุล.....นางสาวจุไรรัตน์ พงษ์ธรรม

ตำแหน่ง.....ผู้ช่วยเจ้าพนักงานธุรการ

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ.....๐๘๙๘๖๒๕๙๖๙

หน่วยงาน.....เทศบาลตำบลปลาไหล

ที่อยู่เลขที่.....๕๒.....อาคาร.....หมู่.....๕.....ตำบล.....ปลาไหล

อำเภอ.....วาริชภูมิ.....จังหวัด.....สกลนคร.....โทรศัพท์.....๐๘๙๘๖๒๕๙๖๙

๑๔. รูปภาพประกอบภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม (รูปภาพต้องมีความชัดเจน)

